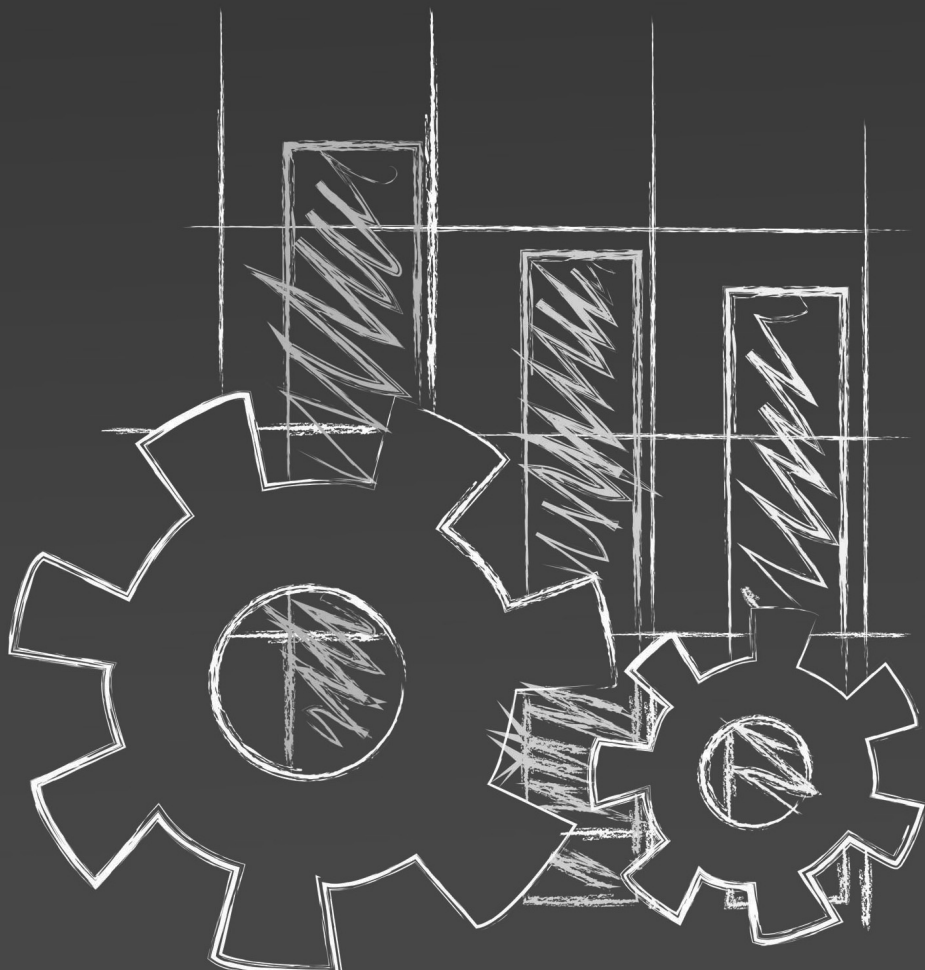

Механізм управління формуванням стратегій випереджаючого інноваційного розвитку промислових підприємств

Механізм управління формуванням стратегій випереджаючого інноваційного розвитку промислових підприємств

За загальною редакцією к.е.н., доцента Н. С. Ілляшенко.

*Публікація містить результати досліджень, проведених при виконанні
держбюджетної теми молодих науковців «Механізм управління
формуванням стратегій випереджаючого інноваційного розвитку
промислових підприємств», № ДР 0117U003928.*

УДК 005.21+005.591.6]:334.716

M55

*Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного
університету (протокол №5 від 12 грудня 2019 р.)*

Рецензенти:

Горовий Д.А. — д.е.н., проф., професор кафедри кафедри економіки
та маркетингу Національного технічного університету «ХПІ»;

Ковтуненко К.В. — д.е.н., професор, завідувач кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності
Одеського національного політехнічного університету;

Ковальчук К.Ф. — д.е.н., професор, декан факультету економіки
та менеджменту Національної металургійної академії України

M55 Механізм управління формуванням стратегій випереджаючого іннова-
ційного розвитку промислових підприємств : монографія / за заг. ред.
к. е. н., доц. Н. С. Ілляшенко. — Суми : Триторія, 2019. — 248 с.

ISBN 978–966–97936–6–9

*Досліджуються проблеми ефективного управління формуванням
та впровадженням стратегій інноваційного розвитку промислових під-
приємств, що орієнтовані на «технологічний прорив» і виведення на
ринок «підривних» інноваційних продуктів (виробів чи послуг). Викладе-
но теоретико-методологічні та методичні засади системи управлін-
ня стратегіями випереджаючого інноваційного розвитку підприємств
України.*

*Для фахівців у галузі інноваційного менеджменту, викладачів,
співробітників, аспірантів та студентів економічних спеціальностей
вищих навчальних закладів.*

УДК 005.21+005.591.6]:334.716

M55

ISBN 978–966–97936–6–9

Колектив авторів, 2019 р. ©
ТОВ «Триторія», 2019 р. ©

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Макроекономічні аспекти забезпечення передумов випереджаючого інноваційного розвитку	10
1.1. Інноваційний потенціал України для випереджаючого розвитку економіки у міжнародному вимірі	10
1.2. Оцінювання успішності інноваційних стартап-проектів в економічному середовищі країни у контексті розробки стратегії їх реалізації	23
1.3. Іміджелогія як засіб випереджаючого інноваційного розвитку	35
Розділ 2. Підходи до управління потенціалом інноваційного розвитку підприємств	48
2.1. Виявлення та оцінка резервів випереджаючого інноваційного розвитку на підприємстві	48
2.2. Оцінювання економічного потенціалу інноваційного продукту	61
2.3. Техніко-технологічна реструктуризація як елемент ресурсозберігаючого розвитку підприємства під час формування загальної стратегії розвитку інноваційного типу	70
Розділ 3. Маркетингові засади управління випереджаючим інноваційним розвитком підприємств	81
3.1. Формування новітніх видів маркетингу для ринково-орієнтованого управління випереджаючим розвитком підприємств	81
3.2. Передпроектні дослідження ринкових перспектив товарних інновацій за допомогою аналізу ключових факторів їх успіху	91
3.3. Концептуальні підходи до логістико-маркетингового управління ресурсними потоками в умовах ринку	103
Розділ 4. Стратегічні аспекти управління інноваційним розвитком промислових підприємств	125
4.1. Оптимізація вибору стратегій випереджаючого інноваційного розвитку підприємства за критерієм задоволення інтересів суб'єктів інноваційної діяльності організації в умовах їх імовірнісної оцінки	125
4.2. Інноваційні технології комплаєнс-захисту промислового підприємства	133
4.3. Управління підприємствами електроенергетики у напрямі інноваційних зрушень в умовах диверсифікації ресурсних джерел виробництва електроенергії	146

діяльністю підприємства. Тобто, застосування мультиплікативного підходу дає можливість зовнішньому користувачу оцінити рівень інноваційності вкладень підприємства, а, значить, формувати уявлення про майбутню конкурентоспроможність відповідного суб'єкта господарювання.

Отже, можна стверджувати, що аналіз економічного потенціалу інноваційного продукту можливо проводити зовнішнім користувачам (конкурентам, потенційним учасникам, контрагентам) на основі публічних даних фінансової звітності суб'єкта господарювання. Отримані показники є надійним джерелом інформації для оцінювання перспектив прямої чи опосередкованої співпраці з підприємством, у тому числі, через фондові інструменти. Адже, ринкова вартість підприємства, яке упроваджує інноваційні продукти з високим економічним потенціалом, буде швидко зростати.

1. Henry J., Mayle D. (2004). *Managing Innovation and Change*. Sage Publications.

2. Hui Cheng, Bei Wang (2019). Multiplier Effect of Science and Technology Innovation in Regional Economic Development: Based on Panel Data of Coastal Cities. *Journal of Coastal Research*, 94(sp1):883-890. <https://doi.org/10.2112/SI94-175.1>.

2.3. Техніко-технологічна реструктуризація як елемент ресурсозберігаючого розвитку підприємства під час формування загальної стратегії розвитку інноваційного типу

О.В. Лопушинська, М.О.Вовк

В умовах постійних змін і невизначеності розвиток підприємства відіграє ключову роль в забезпеченні його конкурентоспроможності. Розвиток підприємства більшість авторів розглядає з позиції процесного підходу і визначає як процес кількісних, якісних і структурних змін, що призводять до переходу підприємства на новий рівень існування.

Розвиток підприємства визначає обрана стратегія діяльності суб'єкта господарювання. Сьогодні, коли підприємство функціонує як відкрита система і піддається впливу не тільки з боку внутрішніх факторів, але і зовнішніх, метою діяльності є вже не тільки отримання прибутку, але і підвищення ефективності діяльності за всіма напрямками: ефективне використання матеріальних ресурсів,

раціональне використання людських і інформаційних ресурсів, врахування фактору часу в процесі виробництва, тощо.

Розвиток підприємства тісно пов'язаний з обраною стратегією. Більшість науковців розглядає стратегію як: засіб, за допомогою якого змінюються відносини підприємства з партнерами та конкурентами, в результаті чого воно отримує конкурентні переваги; всебічний план досягнення поставлених цілей шляхом координації відповідних дій; довгостроковий курс розвитку підприємства, спосіб досягнення цілей, який воно визначає для себе, керуючись власними міркуваннями; створення унікальної вигідної позиції, що передбачає певний набір видів діяльності; комбінація методів конкуренції та організації бізнесу, спрямована на задоволення клієнтів та досягнення організаційних цілей [3].

Одним із способів підвищення конкурентоспроможності підприємства є його трансформація, що представляє собою процес, який містить усі етапи перетворення підприємства від наявного стану до запланованого. Передусь трансформації усвідомлення проблем підприємства, під час її здійснення відбувається практичне впровадження необхідних змін в систему управління суб'єкту господарювання.

Трансформація є невід'ємною частиною стратегічного розвитку підприємства, який вимагає створення певної концепції. Мета концепції трансформації підприємства полягає в тому, щоб визначити і дослідити: вплив зовнішніх і внутрішніх факторів діяльності на підприємство; критерії вибору напрямку, виду та форми трансформації підприємства; значення трансформації для стратегічного розвитку підприємства; врахування можливостей для подолання труднощів під час трансформації [5, с. 104].

Розвиток підприємств на основі трансформації здійснюється з метою оптимального розподілу й використання ресурсів, що полягає у створенні ефективно працюючої організації на основі розподілу, об'єднання, ліквідації функціонуючих і організації нових структурних підрозділів, приєднання до підприємства інших підприємств, придбання визначальної частки в статутному капіталі або акцій сторонніх організацій, як результат – створення конкурентоспроможних підприємств [3].

Однією з форм трансформації є інноваційний розвиток підприємства. Інноваційний розвиток підприємства більшість науковців визначають як сукупність відносин, які виникають в процесі підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства на основі впровадження інновацій у виробничі і

управлінські системи. Інноваційний розвиток ґрунтується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей. Стратегія інноваційного розвитку підприємства являє собою сукупність дій і методів ведення інноваційної діяльності, що забезпечує конкурентні переваги за рахунок розробки та впровадження інновацій. У загальному вигляді інноваційну стратегію підприємства можна охарактеризувати як певну логічну побудову, на основі якої підприємство вирішує основні завдання, що стоять перед ним в інноваційній сфері діяльності [6, с.53].

Інноваційний розвиток підприємства можна розглядати як освоєння інновацій, що забезпечують прогресивне техніко-технологічне оновлення виробництва, підвищення ефективності використання ресурсів та діяльності підприємства на його основі. Саме інноваційний розвиток дозволяє скорочувати споживання всіх видів ресурсів на одиницю продукції, збільшувати обсяг виробництва, підвищувати продуктивність праці, якість і конкурентоспроможність продукції [10, с. 109].

Взаємозв'язок основних елементів інноваційного розвитку підприємства зображено на рис. 1.

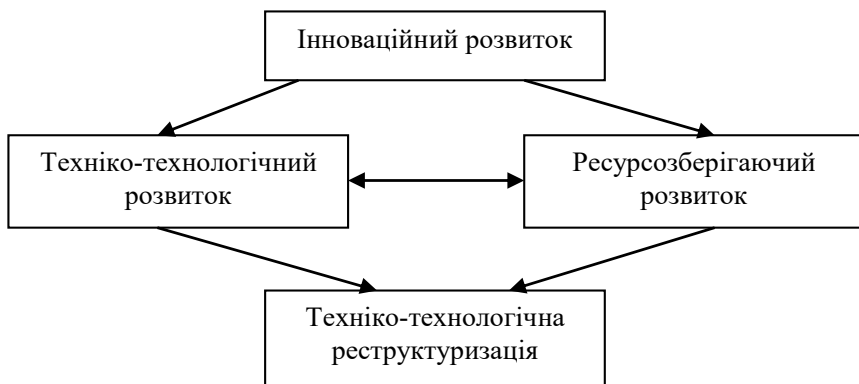

Рис. 1. Схема взаємозв'язку елементів інноваційного розвитку підприємства [розроблено авторами]

Одним із основних чинників підвищення ефективності функціонування підприємства є розробка і впровадження сучасної інноваційної науково-технічної моделі виробництва, основними

складовими якої є: використання ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, інноваційних видів техніки і технологій; формування наукоємних виробничих процесів, досконалого механізму інноваційного розвитку підприємства; забезпечення ефективного стимулювання інноваційного розвитку підприємств з боку держави.

Можна виділити наступні напрямки ресурсозберігаючого розвитку підприємства:

- використання, вдосконалення, всебічне поширення ресурсозберігаючих технологій;

- ведення активної й ефективної інноваційної політики, що сприятиме звуженню технологічної багатоукладності;

- відмова від застарілих технологій і заміни їх новими;

- застосування досягнень науки і техніки;

- забезпечення життєдіяльності суспільства за рахунок інтелектуалізації праці;

- розробка й поширення наукоємних технологій, радикальних і ефективних нововведень в інформаційних технологіях управління ресурсами, виробництвом, сферою НДДКР, збутовими мережами [4].

Для раціонального використання наявних ресурсів підприємства розробляють низку заходів: економічні, організаційні, технічні та інформаційні, що утворюють комплекс заходів з ресурсозберігаючого розвитку підприємства.

Досліджуючи механізм управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства важливо розуміти, що на цей процес впливають як фактори зовнішнього, так і фактори внутрішнього середовища. До суб'єктів управління ресурсозберігаючим розвитком можна віднести персонал підприємства і його структурні підрозділи всередині підприємства, а також міжнародні організації, державні органи влади, органи місцевого самоврядування, що впливають на даний напрям розвитку підприємства. Об'єктом управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства є: матеріальні, нематеріальні, фінансові, людські, інформаційні ресурси та час.

Метою управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства є забезпечення сталого розвитку підприємства, а також ефективного використання всіх перерахованих видів ресурсів для підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання і стабільного функціонування в майбутньому.

Завданнями управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства є:

- постійний моніторинг споживання ресурсів в процесі здійснення діяльності;
- аналіз існуючих показників з метою коригування задля більш ефективного використання ресурсів;
- розробка і впровадження технологій, які дозволять зменшити ресурсоспоживання;
- розробка і впровадження ресурсозберігаючої політики підприємства;
- впровадження ресурсозберігаючих заходів в усі сфери діяльності підприємства;
- впровадження ефективної системи мотивації для використання ресурсозберігаючих технологій;
- розробка чи удосконалення існуючої системи управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства;
- використання ефективних систем та засобів контролю за ресурсоспоживанням;
- організація інтегрованого ресурсного та економічного менеджменту.

В процесі управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства доцільно використовувати наступні принципи: розвитку, ефективності, прогнозування, оптимальності, безперервності, системності, гнучкості і адаптації, інтегрованості, альтернативності.

До функцій управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства відносяться:

- планування ресурсозберігаючих заходів;
- організація раціонального використання матеріальних, нематеріальних, фінансових, людських, інформаційних ресурсів з врахуванням фактору часу;
- мотивація діяльності працівників, що відповідають за використання ресурсів і за розробку інноваційних стратегій, до узгоджених дій;
- контроль за використанням всіх видів ресурсів.

Впровадження чи удосконалення існуючої системи управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства дозволить покращити якість продукції, збільшити обсяги виробництва і реалізації, підвищити показники рентабельності, підвищити рівень конкурентоспроможності на національному і глобальному ринку, зменшити собівартість продукції, підвищити соціальну відповідальність працівників, забезпечити виробництво екологічної продукції.

В умовах прискорення процесів світової глобалізації та інтелектуалізації виробництва новітні технології стають тією матеріальною основою, яка визначає технічний рівень сучасного виробництва, форми його організації та управління, а також рівень конкурентоспроможності підприємства. Саме тому дедалі більше технологічне відставання значної частини вітчизняних підприємств не залишає жодних сумнівів в актуальності вирішення економічних і організаційних проблем їх технологічного розвитку, адекватного та безперервного вдосконалення механізмів оцінювання, управління, регулювання і стимулювання цих складних, багатоаспектних процесів [9].

В реалізації технологічної реструктуризації та впровадженні системи управління ресурсозбереженням вагоме значення має технологічний розвиток суб'єкту господарювання та його інноваційна політика.

Технічний розвиток як суб'єкт організаційно-економічного управління охоплює різноманітні форми, які мають відображати відповідні стадії процесу розвитку виробничого потенціалу і забезпечувати просте та розширене відтворення необоротних активів підприємства. Із сукупності форм технічного розвитку доцільно виокремлювати такі, що характеризують, з одного боку, підтримування техніко-технологічної бази підприємств, а з іншого її безпосередній розвиток через вдосконалення й нарощування виробництва [1].

Глізнуца М. зазначає, що техніко-технологічний розвиток спрямований, з одного боку, на підтримку в належному стані та розвиток техніко-технологічної бази промислового підприємства (модернізація, технічне переозброєння, реконструкція, розширення, нове будівництво), а з іншого – на стабільне використання нових прогресивних технологій (технологічних інновацій) [6].

Оптимістичний прогнозований результат стратегії інноваційного розвитку в контексті управління ресурсозбереженням та технологічної реструктуризації підприємства наведено на рис. 2.

Для розроблення комплексної стратегії технологічного розвитку підприємств, визначення пріоритетних для окремого підприємства напрямів та способів підтримки інноваційного розвитку, формування комплексної програми заходів з підвищення його ефективності пропонується виокремити основні складові технологічної бази підприємства.

Рис. 2. Оптимістичний прогнозований результат стратегії інноваційного розвитку в контексті управління ресурсозбереженням та технологічної реструктуризації підприємства [розроблено авторами]

Вони включають:

по-перше, основні виробничі технологічні процеси створення профільної продукції;

по-друге, технологічну інфраструктуру (матеріально-технічне забезпечення процесу виробництва, операції транспортування, складування, енергозабезпечення і контролю, інформатизація та автоматизація адміністративних робочих місць технологічних відділів;

по-третє, об'єкти інтелектуальної власності (ліцензії, патенти, науково-дослідну діяльність і власні інноваційні та науково-технічні розробки);

по-четверте, технологічну культуру (кваліфікація технологічного персоналу, екологічність і соціальність технологій, система управління якістю продукції та конкурентоспроможністю підприємства) [9].

Відповідно до рівня радикальності інноваційних перетворень можливими є такі напрями розвитку технологічної бази:

- 1) зміна типу технології робочого потоку (типу виробництва);
- 2) впровадження нових технологій та технологічних процесів;
- 3) реінжиніринг технологічних процесів (перебудова з метою оптимізації та раціоналізації виробничого процесу без істотних змін самої технології виробництва за допомогою раціональнішого розміщення окремих ланок технологічного процесу, усунення їх зайвих складових тощо);
- 4) заміна окремого технологічного процесу або його елементів (процес удосконалення існуючої технології);
- 5) оновлення та перепроєктування технологічного оснащення (заходи щодо оптимізації та поліпшення забезпеченості основних технологічних процесів через застосування технологічного
- 6) оснащення належної якості відповідно до конструктивно-технологічних умов виробу, типу й обсягів виробництва) [9].

Для ефективного здійснення управління техніко-технологічною реструктуризації підприємства необхідно здійснювати послідовні та дієві заходи. Так, науковці зазначають наступні дієві заходи, які необхідно здійснювати керівництву підприємства для успішного техніко-технологічного розвитку [8]:

- заміна застарілого обладнання, машин та інших основних засобів на прогресивні технології;
- перехід до використання прогресивних технологій і новітньої техніки: енерго- та паливнозберігаючої, маловідходної або безвідходної;
- перехід до інноваційних моделей ведення бізнесу, таких як «зелені» бізнес моделі;
- підвищення кваліфікаційного рівня працівників: від адміністративного персоналу до обслуговуючого;
- придбання виключно якісних та провідних основних засобів;
- використання у виробництві лише якісної сировини та матеріалів;
- застосування інноваційних методів організації виробництва та робочого процесу для максимально ефективної роботи.

Організаційно-технічний розвиток підприємства необхідно здійснювати за допомогою ефективних методів здійснення процесу управління техніко-технологічної реструктуризації.

Так, Дейнека О. зазначає, що планування організаційно-технічного розвитку здійснюється за допомогою таких методів [2]:

- науково-технічне програмування;
- продуктово-тематичне планування інновацій;
- об'єктивно-календарне планування;
- виробниче планування інновацій.

Технічний розвиток як суб'єкт організаційно-економічного управління охоплює різноманітні форми, які мають відображати відповідні стадії процесу розвитку виробничого потенціалу і забезпечувати просте та розширене відтворення необоротних активів підприємства. Із сукупності форм технічного розвитку доцільно виокремлювати такі, що характеризують, з одного боку, підтримування техніко-технологічної бази підприємств, а з іншого – її безпосередній розвиток через удосконалення й нарощування виробництва. Основні показники технологічного рівня підприємства групуються за такими ознаками:

1) ступінь технічної оснащеності праці (фондоозброєність праці, енергоозброєність праці);

2) рівень прогресивності технології (структура технологічних процесів за трудомісткістю, частка нових технологій за обсягом або трудомісткістю продукції, середній вік застосовуваних технологічних процесів, коефіцієнт використання сировини і матеріалів);

3) технічний рівень устаткування (продуктивність (потужність), надійність, довговічність, питома металомісткість, середній строк експлуатації, частка прогресивних видів обладнання в загальній кількості, частка технічно та економічно застарілого обладнання в загальному парку);

4) рівень механізації та автоматизації виробництва (ступінь охоплення робіт механізованою працею, частка обсягу продукції, що виробляється за допомогою автоматизованих засобів праці) [2].

Отже, розробка ефективної системи управління ресурсозберігаючим розвитком сьогодні вкрай важлива як на мікро-, так і на макрорівні. Ресурсозберігаючий розвиток підприємства є одним із напрямів інноваційного розвитку підприємства і являє собою засіб збільшення ефективності і раціональності діяльності суб'єкту

господарювання. Ефективно сформована та реалізована техніко-технологічна реструктуризація підприємства відкриває нові пріоритетні можливості для виробництва, зберігання та транспортування продукції. Управління процесом ресурсозбереження та техніко-технологічної реструктуризації формує інноваційний розвиток підприємства.

1.Глізнуца М.Ю. Визначення сучасних тенденцій розвитку науково-технічної бази виробничого підприємства [Електронний ресурс] / М.Ю.Глізнуца, В.А. Кучинський. – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/>

2.Дейнека О. Г. Система планування організаційно-технічного розвитку на підприємстві / О. Г. Дейнека, В. В. Культенко // Збірник наукових праць Української державної академії залізничного транспорту. - 2013. - Вип. 140. - С. 121-124. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpudazt_2013_140_25.

3.Дунда С. П. Розвиток підприємства та оцінка факторів, що на нього впливають / С. П. Дунда // Ефективна економіка. - №12, 2016. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5329>

4.Лопушинська О. В. Сутність значення ресурсозберігаючого розвитку підприємства / О.В.Лопушинська // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики» : збірник наукових праць. – Полтава : ПП «Астроя», 2018. – С. 50-52.

5.Марчук Л. В. Трансформація підприємств та реінжиніринг бізнес-процесів як базові технології управління / Л. В. Марчук, Т. В. Смиковчук, О. С. Кондур // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2006. – №570. – С.103-106.

6.Олефіренко О.М. Техніко-технологічний розвиток як необхідна умова розвитку сучасних підприємств / О.М. Олефіренко, О.Г. Шевлюга// Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 24- 26 квітня 2013 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми: СумДУ, 2013. – Т.2. – С. 164-166.

7.Олійник Л. В. Управління інноваційним розвитком підприємства на основі формування інноваційних програм / Л. В. Олійник // Економіка і організація управління. - № 3(27), 2017. – С. 51-59.

8.Омельченко А. І. Технологічний розвиток як складова інноваційного розвитку промислового підприємства / А. І. Омельченко // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2016. - № 13. - С. 514-521. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_76.

9.Рачинська Г. В. Оцінювання рівня технологічного розвитку підприємств / Г. В. Рачинська, Л. С. Лісовська // Вісник Національного університету

"Львівська політехніка". – 2011. – № 698 : Проблеми економіки та управління. – С. 277–281.

10.Юдіна О. І. Оцінка впливу інновацій на збереження ресурсів підприємства / О. І. Юдіна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Менеджмент інновацій. – Випуск 5, 2015. – С. 108-117.